

Indviet jord?

Af biskop Jan Lindhardt.

Indviet jord - har vi det? Jeg har i min bispetid indviet eet nyt, stort kirkegårdsafsnit ved kirkegården i Vindinge ved Roskilde. At det ikke er blevet til mere, skyldes dels, at den lokale sognepræst kan gøre det, og dels, at der ikke har været brug for ret meget indviet jord i de sidste årtier. Vi er gået over til urnenedsættelse, der er langt mindre pladskrævende end kistebegravelse. Måske også fordi vi er lidt utilpasse ved at lade døden brede sig ud over områder, hvor den ikke hører hjemme. Livet bl.a.

I disse år er man ved at omdanne Assistens Kirkegård i København til halvt begravelsesplads og halvt park, hvor man kan tage sin mad med eller blot ligge og sole sig. Det er faktisk noget nyt i nyere tid, hvor man kun har afsat kirkegårdsjord til at dække behovet for gravsteder. Selve det at skulle være sammen med de døde, og at der derfor også skal være god plads til de levende, er en forholdsvis ny tanke.

Der er flere grunde til det. Dels naturligvis modernitetens fortrængning af døden. Derfor er kirkegårdene både de fællesområder, der kræver mest pasning og samtidig dem, hvor der kommer færrest besøgende. Fortrængningen af døden gør dels, at vi overlader pasningen af gravstederne til professionelt personale, og dels, at vi selv bliver væk. Kirkegårdene bærer også præg heraf. Der er meget få bænke at sidde på, og de plæner man kunne lægge sig på, er som regel ikke planlagt til dette formål, men opstået som tomme grave, der ikke har fundet ejermænd.

Man går ikke uden videre på "indviet" jord. Og da slet ikke om aftenen eller natten. Fra romantikken har vi overtaget

tanken om kirkegården som et uhyggeligt sted, når mørket falder på.

På en mærkelig måde bekræftes dette i indvielsesritualet. Kirkegården er venteværelset, hvorfra vi skal videre. Det er forgængelighedens sted, som forlades til fordel for det uforgængelige. "Hvad der bliver sået i vanære, opstår i herlighed. Hvad der bliver sået i svaghed, opstår i kraft", som ritualet siger. På kirkegården tages der ikke forskud på kommende glæder, som vil være noget helt andet.

Men rent faktisk siges der på de fleste kirkegårde også noget andet. Man udtrykker måske på gravstenen håbet om at ses igen. Som en mand i Vestjylland lidt klodset skrev på sin kones gravsten: "Kun håbet om et gensyn i det hinsides holder mig i live". Bepantningen er ofte præget af det stedsegrønne, som symboliserer evigheden. Denne har man således allerede taget på forskud på kirkegården. Også et simpelt udsagn som "Hvil i fred" udtrykker fortrøstning til, at dette ikke er noget slemt sted at tilbringe mange år.

Vores moderne sekulariserede kultur har problemer med at anerkende et begreb om det hellige. Vi tænker horisontalt, ud fra en demokratisk lighedstankegang, hvor enhver mening og holdning er god, hvis nogen gider have den. Lov er lig med lyst, og hvad man har lyst til, har man også lov til. Modsat en vertikal tænkning som anerkender, at der er noget, der er udenfor vor rækkevidde, at der er noget, der har værdi uden, at det er os, der har tilkendt det en sådan værdi. Derfor må vi også protestere, når vi møder det hellige. Mange føler sig provokeret af det hellige, og nogle drager den konsekvens at skænde gravsten og gravsteder i nattens mulm og mørke. En skæbne der i øvrigt går alle gravsten i Danmark i møde (bortset fra nogle få bevaringsværdige kulturminde), idet myndighederne omhyggeligt sørger for, at de efter gravenes udløbstid ikke blot bliver skændet, men knust til skærver og genanvendt i vejbygning. Man burde faktisk oplyse de pårørende om, at de har krav på at få stenen udleveret, da det er deres ejendom. I mange haver vil den pynte.

Der er en forskel mellem helligt og profant, men hvor stor er forskellen? Hos os er den som allerede antyd det ret stor, og det er måske derfor, vi har problemer med det hellige, som vi vanskeligt kan integrere i vort øvrige liv - hvis ikke det simpelthen er uacceptabelt - og derfor er vi af og til nødt til at gøre oprør mod det. Og også nødt til at pleje det meget omhyggeligt. Danske kirkegårde og kirker er formentlig de mest velholdte i verden. I Argentina har jeg besøgt kirkegår-

de, også danske, hvor alt forvitrede og forfaldt, men det var dog ikke forladte steder. Tværtimod tror jeg faktisk, at danskere i Argentina kommer mere på deres kirkegårde end danskere i Danmark.

Går vi tilbage til katolsk tid herhjemme, vil man møde et andet syn på kirkegården, end vi gør i dag. Også dengang overskred man en grænse fra profan til indviet jord, men det betød ikke, at man ikke kunne opholde sig på kirkegården også i verdslige anliggender, som det at handle med hinanden (heraf ordet messe: den katolske gudstjeneste var netop en messe (missa), som fortsatte i den verdslige messe ude på kirkegården. Når man nu var kommet sammen, kunne man lige så godt også foretage sig andre nyttige ting. Skellet mellem helligt og profant var altså ikke så stort, som det senere blev. Rent fysisk ytrede det sig ved, at der i tidlig middelalder ikke var hegn, men kun grøfter omkring kirkegården. Egentlige mure kan have haft fæstningsformål mere end at skærme det hellige mod den ydre verden. Kirkegården var dækket med græs og ikke som nu delt op i små individuelle haver. Derfor fandt der ofte også græsning sted.

Når forskellen mellem helligt og profant ikke var så stor, skyldes det sikkert, at man havde et selvfølgeligt begreb om det hellige. Når biskoppen havde indviet en kirke med sine

Ballerup kirkegård.
Foto: Susanne Guldager.

konsekrationskors rundt omkring på væggene, så var den og kirkegården et helligt rum. Den var ikke blot hellig for mig, men helligheden var en objektiv kendsgerning. Helligheden var en selvfølgelig del af vort liv og indgik ikke alene i vor gudstro, men også i den medicinske behandling, i landmandens arbejde, i tydingen af vejret og utallige andre forhold. Derfor spillede "helgener", særligt hellige mænd og kvinder, en meget stor rolle i dagligdagen, hvor man kunne påkalde dem med vidt forskellige formål.

Med protestantismen sker der en langsom men sikker afsakralisering af verden, hvilket viser sig i en afritualisering. Man bliver nu blot ansat i et job, der er ikke noget ritual for det, som skal gøre det offentligt og virkeligt; man drikker ikke længere lidkøb som bekræftelse på en handel, ligesom sælgeren af et stykke jord ikke længere kaster jord i skødet på køberen som manifestation af handelen. Nu skriver man skøde, hvilket nok henter sin symbolik herfra, men samtidig er noget helt andet.

Der er dog undtagelser, f.eks. når en præst skal indvies. Her er det morsomt at se lægfolk af og til knibe sig selv i armen for at sikre sig, at det sker, hvad de ser. Folk tænker, at præsten får jo ikke mere i løn end en skolelærer, og hvorfor så gøre så meget ud af det? En domkirkeordination er en storslået og flot oplevelse, men samtidig en absurditet i vor ritualfattige og ritualekritiske tid. Andre institutioner som kongehuset, militæret og retsvæsenet er endnu ret ritualiseret i deres fremtræden, er derfor også konstant i fare for at kalde et overbærende smil frem på læben.

For protestantismen handler det om troen, der i vor tid bestemmes som noget indre og noget subjektivt. Og nu hedder det endda ikke længere, at enhver bliver salig i sin tro, men at man bliver salig hver for sig i sin tro. Noget som ikke er et fælles vilkår, men tilhører den enkelte. Og her har man ikke brug for indvielse, som forudsætter at der er tale om noget socialt eller fælles, ligesom ethvert ritual gør det.

Udviklingen begynder allerede med Luther, der foretrak små kirker til at tale i, i stedet for domkirker til at gå i procession i. Forståelse kontra ritual, men alligevel ligger Luther meget langt fra vor tid, hvilket bl.a. ses af at han hævder realpræsensens, dvs. at brød og vin ved nadveren virkelig er Jesu legeme og blod. Det hellige manifesterer sig meget bogstaveligt lige midt i blandt os - en tankegang, der er svær at fastholde for moderne mennesker.

Vor utilpashed ved det hellige viser sig også i vort kirkebyggeri. Selve kirkebygningen indvies nok af biskoppen, pri-

Stregtegning af biskop Peder Jensen Lodehats gravsten.

Gravstenen ligger i koromgangen i Roskilde Domkirke.

Tegnet af Løffler, 1885.

mært til ordets tjeneste, men betragtes meget ofte som et skolelokale, hvor vi undervises i, hvad kristendom går ud på. Ganske vist forkyndende undervisning til forskel fra den egentlige skole. Og dermed ikke blot belærende, men også trøstende og opbyggende. Men trods alt stadigvæk et undervisningsrum.

Det er formentligt medvirkende til, at man ikke har planlagt kirkegårde i forbindelse med de mange nye kirker, der blev bygget efter 2. verdenskrig. Det gjorde man ganske vist heller ikke med kirkefondskirkerne i København og andre store byer i det 19. århundrede, men her ligger forklaringen formentlig i den meget tætte bebyggelse, samt at man her allerede havde etableret kommunale kirkegårde.

Det samme gjorde sig ikke gældende i omegnskommunerne, og alligevel anlagde man ikke kirkegårde. Det hører så at sige ikke med til en ny kirke, og hermed går faktisk noget af "helligheden" tabt. Man har her (efter min mening fejlagtigt!) antaget, at det ikke hører en moderne kirke til. En moderne kirke kommer altså ikke til at ligge på indviet jord.

Gravplade i gulvet i Århus
Domkirke.
Foto: Mette Fauerskov.

Den nye departementschef i Kirkeministeriet, Jakob Heinsen, har plæderet for, at man opretter kirkegårde ved mange af de moderne forstadskirker. Forslaget rummer en række praktiske problemer, hvoraf mange sikkert kan overvindes. Men et af de største er pladsens hellighed. Hvad nu hvis man f.eks. var nødt til at inddrage parkeringspladsen? Kan man parkere ovenpå en flise, hvor der står ens mormors navn, fordi hendes urne står nedenunder?

Ja, det kan man godt, hvis man ikke er for skræmt i forhold til det hellige. Når man går rundt i domkirken i Roskilde, går man oven på den ene flotte gravsten efter den anden - de er nemlig en del af gulvet. Her har man ganske vist historiens distance, hvilket gør alting nemmere, for man kender sjældent de personer, hvis gravsten man træder på. Og så betrædes de kun med gummisål og ikke med bildæk.

Men alligevel: hvis ikke det hellige og indviede holdes tæt til kroppen - vor krop - risikerer vi, at det forsvinder ud af vor tilværelse, og hermed er hele den vertikale dimension gået tabt.

Det fremmede og det, der kommer ovenfra, må være os bekendt. Ellers vil det hævne sig.